

● *Recensie Alle woorden & Het moment*

Vrolijke kijk op een sombermans

Een frisse, verrassende vertaling van de Griekse filosoof Heraclitus nodigt uit tot lezen. Vertaler Ben Schomakers biedt wel erg veel context.

Door Vincent Hunink

De Duistere. Die bijnaam kreeg de Griekse filosoof Heraclitus van Efese (ca. 500 v. Chr.) al in de Oudheid. Zijn taalgebruik was niet altijd helder en het verband tussen zijn uitspraken ook niet. Verder stond hij bekend als sombere melancholicus. Voor lezers van nu valt het allemaal best mee. 'Het is onmogelijk tweemaal in dezelfde rivier te treden' lijkt een fraaie, diepzinnige gedachte. En zo iets als 'het eeuwig leven is een kind, spelend als een kind, schakend, het koningschap is aan een kind' klinkt vooral als intrigerende poëzie.

Een goed idee dus van filosoof en vertaler Ben Schomakers om Heraclitus' bewaarde fragmenten te vertalen op een nieuwe manier. Eerdere Nederlandse vertalers (Paul Claes in 2011, J. Mansveld in 2006 en Cornelis Verhoeven in 1993) gebruikten gewoon proza, net als het Griekse origineel.

In *Alle woorden* geeft Schomakers de snippets Heraclitus weer in een soort dichtelijke vorm en bijbehorende lay-out: 'ons leven is een kind/ dat een spel speelt/ en om de winst/ zetten doet/ het is/ heerschappij van een kind'. Het 'eeuwig leven' uit de eerste vertaling (van Mansveld) is intussen 'ons leven' geworden, misschien correct maar wel minder mooi. Claes en Verhoeven hebben hier 'de levensloop', wat weer iets anders is.

Heraclitus' woorden zijn inderdaad op verschillende manieren uit te leggen. En ja, ze lijken te vragen om uitleg en duiding. De eerdere vertalers houden zich op dat vlak nog een beetje in, maar Schomakers gaat echt los. Van de 160 bladzijden vult de vertaling er niet meer dan 25: ruim drie-

kwart van het boek gaat op aan inleiding en aantekeningen. Een beetje veel van het goede, zelfs voor Heraclitus.

Daarbij vaart Schomakers inhoudelijk een wat eigenzinnige koers. Hij wil de teksten van de Griekse sombermans anders lezen: 'menselijker, tederder, vrolijker zelfs', zoals de inleiding vermeldt. Heraclitus is hier geen dogmatische systeembouwer, zoals men hem vaak heeft willen maken, maar een maker van meer losstaande teksten die aanzetten tot reflectie. Teksten die misschien eerder waren bedoeld voor mondelinge voordracht in zijn eigen tijd en eigen stad. De vele aantekeningen bieden dan ook geen vastomlijnde interpretatie, maar willen het zicht op de tekst verruimen en 'een richting wijzen die we op zouden kunnen gaan'. Iets bondiger had het in elk geval wel gekund.

Dat geldt eens te meer omdat tegelijk met de vertaling ook een uitvoerig essay van Schomakers is verschenen. In *Het moment* gaat hij 'een gesprek aan met Heraclitus' en 'roept hij een beeld op van de 'aanwezige mens''. Ik kreeg er niet zo goed hoogte van, mede door de nogal persoonlijke en grillige stijl. Soms flitsend kort, dan

weer met lange, moeizaam lopende zinnen. Gelukkig zijn er steeds de puntige fragmenten van Heraclitus zelf, die zelfs zonder uitleg genietbaar zijn.

Deze nieuwe, verzorgde vertaling nodigt uit tot lezen, vooral door de frisse en verrassende vorm. Maar waarom worden de drie eerdere Nederlandse vertalingen in beide boeken met geen woord genoemd, laat staan besproken? Dat is, zacht gezegd, onbegrijpelijk.

NON-FICTIE
Heraclitus
Alle woorden
Uit het Oudgrieks vertaald door Ben Schomakers.
Boom;
160 pagina's; € 20.

NON-FICTIE
Ben Schomakers
Het moment – Over Heraclitus en aanwezigheid
Boom;
223 pagina's;
€ 22,90.

Van **Heraclitus** komt de uitspraak dat je nooit tweemaal 'in dezelfde rivier' stapt.

